

Justis- og beredskapsdepartementet

Dato: 14. april 2023
Ref.: Hilde Knotten

Innspill: Ny opptrappingsplan om vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner

Vold mot medlemmer og barn i trossamfunn har vært et tema i flere masteroppgaver og erfaringsrapporter i de siste årene. I sum forteller dette kunnskapsgrunnlaget oss at psykisk vold forekommer i trossamfunn, og at den er knyttet til religiøs praksis. Volden innebærer mulige negative konsekvenser for den voldsutsatte. Risiko for fysiske og psykiske helsevansker og skader øker med antallet og omfanget av belastninger den utsatte opplever. I tillegg vet vi at denne gruppen utsatte formidler en opplevelse av å ikke ha blitt sett, og at trossamfunnets skepsis til storsamfunnet har skapt en barriere mellom utsatte og hjelpeapparatet.

For å verne utsatte i trossamfunn ønsker vi å foreslå innspill til ny opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner innen **1) Forebygging** og **2) Bistand og beskyttelse**. Vi har valgt å slå sammen punktene, siden flere av våre forslag påvirker begge innsatsområdene.

1 Lovverk for forebygging av psykisk vold i trossamfunn

1.1 Forslag om forbud mot psykisk vold i trossamfunn

En masteroppgave i Juss fra 2019¹ konkluderer at den nye trossamfunnsloven ikke i tilstrekkelig grad ivaretar statens forpliktelse til å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn. Dette fordi det mangler en tydeliggjøring av lovteksten som bidrar til at trossamfunnene selv vet hvordan de skal forholde seg til bestemmelsen. Å sanksjonere økonomisk vil ha liten praktisk betydning for trossamfunnene som mottar 80-90 % av sitt økonomiske grunnlag fra andre steder enn offentlig tilskudd. Sanksjonene tar ikke høyde for trossamfunn som ikke mottar støtte, og bestemmelsen forteller heller ikke hvordan barn i trossamfunn som har mistet statsstøtten skal følges opp. Det foreslås derfor en egen forbudsbestemmelse.

Barnekonvensjonen tillater ikke at barn skal utsettes for vold. Derfor har vi et lovverk som forbyr foreldre å utøve psykisk vold mot barn. Men det finnes ikke et lignende

¹ Holvik Høydal, M og Skjømming J. A (2020). "Barns rett til beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn". Masteroppgave Det juridisk fakultet, Universitetet i Oslo.

forbud for representanter for trossamfunn. For å kunne føre tilsyn med trossamfunn som ikke velger å benytte seg av tilskuddsordningen eller ønsker å være registrert, kan det være hensiktsmessig å utforme en generell forbudsbestemmelse i den nye trossamfunnsloven.

Oppgavens forslag til ordlyd: *"Barn i trossamfunnet må ikke bli utsatt for fysisk eller psykisk vold. Bruk av vold eller skremmende og plagsom oppførsel eller annen hensynsløs atferd overfor barnet er forbudt."*

1.2 Legaldefinisjon av psykisk vold.

Masteroppgaven viser også til at det er en svakhet ved lovverket i dag at det ikke finnes en god definisjon av hva psykisk vold er. Det kan by på problemer å få alle parter til å enes om en definisjon. Staten bør derfor invitere både representanter for barn og trossamfunn til en slik samtale og skape en legaldefinisjon av psykisk vold. Det bør listes opp relevante eksempler, for eksempel negativ sosial kontroll og hva dette innebærer i praksis. Man må også vise til hvordan slik berøres av straffeloven.

1.3 Aldersgrense for innmelding i trossamfunn som praktiserer ekskludering av barn eller utøver negativ sosial kontroll

Å true barn med å bli ekskludert fra trossamfunnet er en form for negativ sosial kontroll, og negativ sosial kontroll kan være en form for vold. Denne formen for vold kan ha store helsemessige konsekvenser for den utsatte. Statsforvalteren har pr januar 2022 besluttet at trossamfunnet Jehovas vitner skal miste sitt tilskudd som følge av denne formen for negativ sosial kontroll overfor barn. Trossamfunnet har ytret at de ikke ønsker å endre på sin praksis.² Det foreligger ingen konkrete planer på hvordan myndighetene skal ivareta ungdom i trossamfunnet utover å straffe trossamfunnet med økonomiske sanksjoner. Det bør derfor vurderes tiltak som kan forebygge at mindreårige blir ekskludert fra trossamfunn. Dette kan gjøres ved at det innføres en aldersgrense på 18 år for å melde seg inn i trossamfunn som praktiserer ekskludering av barn. Alternativt kan det innføres en aldersgrense for å melde seg inn i et trossamfunn der statsforvalteren har avdekket at det foregår negativ sosial kontroll

2 Tiltak i trossamfunn

Noen trossamfunn velger å aktivt distansere seg fra storsamfunnet, noe som bidrar til at mange medlemmer i hovedsak henvender seg til trossamfunnet for råd og veiledning. Trossamfunnets har derfor et stort potensial til å kunne påvirke holdninger og praksis blant sine medlemmer. Gjennom å samarbeide med trossamfunnene kan man derfor lettere kunne nå foreldrene og påvirke praksis som vi ser er negativ sosial kontroll. Vi ønsker å poengtere at trossamfunnene som distanserer seg fra storsamfunnet, ikke oppsøker paraplyorganisasjoner som samarbeider med det offentlige, som Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL). Det må derfor jobbes bredere for å nå denne gruppen trossamfunn. Tiltakene bør også ta høyde for at noen trossamfunn ikke mottar tilskudd fra det offentlige.

² <https://www.vl.no/religion/2022/12/15/jehovas-vitner-vil-ikke-endre-religios-praksis/>

2.1 Interne strategiplaner

En britisk undersøkelse om overgrepssproblematikk i religiøse miljøer³, fant blant annet at religiøse ledere kan ha vanskelig for å tro at noen i ens menighet kan begå overgrep. En konsekvens av dette er at de kan mene at det ikke er nødvendig å ha spesifikke retningslinjer for å verne barn. De fant videre at det er en betydelig variasjon i religiøse organisasjoner i både deres forståelse av seksuelle overgrep mot barn og implementering av tilstrekkelige organisatoriske prosesser og prosedyrer som bidrar til beskyttelse. Noen organisasjoner har en klar forståelse av disse problemene, og har både en praksis og nødvendige prosedyrer og retningslinjer som kan bidra til å holde barn trygge. Andre miljøer har ingen. Undersøkelsene fant at de som har klare retningslinjer, kan likevel ha latt være å følge dem, da de kanskje ikke kjente til dem. Selv om det ikke finnes noen lignende norske undersøkelser, er dette likevel et inntrykk som vi også sitter igjen med, som følge av erfaringskunnskap med overgrepsutsatte.

Gjennom at trossamfunn oppmuntres eller pålegges å utvikle sine egne strategiplaner mot vold i nære relasjoner og vold og overgrep mot barn, eventuelt innsats mot negativ sosial kontroll, kan det offentlige bidra til å igangsette intern kompetanseheving på problematikken. Dette kan bidra til å utvikle en kultur som i bedre grad verner om den voldsutsatte.

De interne strategiplanene må inneholde retningslinjer og prosedyrer som fokusere på de som blir utsatt for vold og overgrep. Miljøene må sikre at de som jobber i organisasjonen er bevisst de utsattes barrierer for å rapportere om overgrep, og jobbe aktivt mot disse barrierene gjennom å skape endringer i praksis og kultur. Retningslinjene må inneholde tilstrekkelige bestemmelser knyttet til varsling. I forbindelse med varsling er det viktig at gjerningspersonens behov ikke overskygger overgrepsutsattes behov. Det bør ikke være et krav om at den utsatte skal tilgi overgriper.

Det bør finnes en tillitsperson i menighetene som voldsutsatte kan henvende seg til. Menigheten bør jobbe for å skape en tillit til samfunnet utenfor trossamfunnet, slik at det blir lettere for medlemmene å oppsøke det offentlige hjelpeapparatet.

2.2 Intern kompetanseheving

Ansatte og frivillige i trossamfunn bør få opplæring som inneholder grunnleggende informasjon om vold mot barn og vold i nære relasjoner, hvordan gjenkjenne og hva man skal gjøre i tilfelle vold eller overgrep blir avdekket. De som jobber med barn og unge må pålegges å delta i vanlig opplæring i beskyttelse av barn tilpasset deres roller og ansvar. Dette gjelder både betalte ledere og frivillige. Det å få opplæring i religiøse tekster er ingen god erstatning for å lære om beskyttelse av barn, og vil trolig ikke bidra til å trygge barn.

Intern behandling av overgrepssaker må ikke brukes som erstatning for rapportering til eksterne myndigheter. Det er ikke akseptabelt for noen intern disiplinær prosess å stå som det eneste vurderingsverktøyet for å avgjøre om overgrep har skjedd. Slike

³ IICSA (2021) «[Child protection in religious organisations and settings](#)»

prosesser kan ikke gi rettferdighet eller oppreisning for den utsatte, og de er heller ikke de riktige virkemidlene for å vurdere risiko for andre.

Både gjennom Hjelpeskildens erfaringsrapporter⁴ og utenlandske rapporter⁵, er det et gjennomgående funn at få religiøse organisasjoner gir informasjon om profesjonelle tjenester eller støttetjenester for den overgrepsutsatte. Det ville være nyttig for religiøse organisasjoner å være klar over for eksempel rådgivning og støttetjenester som er tilgjengelige nasjonalt eller i lokalområdet.

Selv om åndelig omsorg fra en religiøs leder er viktig, så erstatter ikke dette terapeutiske tilbud, og terapi gis sjeldent i trossamfunn. Religiøse ledere bør ha forståelse for behovet for terapi gitt av hjelpeapparatet.

Organisasjoner som bistår overgrepsutsatte eller voldsutsatte formidler at religiøse miljøer ikke har tatt kontakt med dem. Dette forsterker bildet av mange religiøse ledere som lite villige til å lære fra overgrepsutsattes erfaringer. Som en del av den interne kompetanseheving bør derfor trossamfunn oppmuntres til å lære av organisasjoner innen feltet, og gjerne være forpliktet til å gjennomføre kurs i samarbeid med slike organisasjoner.

2.3 Plikt overfor voldsutsatte

Menigheten bør være pliktig i å gi informasjon til voldsutsatte om mulighet for politianmeldelse og om hjelpeapparatet utenfor trossamfunnet.

2.4 Rapportering om mindreårige ekskluderte

I erfaringsrapporten «Når tro og barndom kolliderer», blir det sett nærmere på negativ sosial kontroll i trossamfunn som fører til konflikt mellom trossamfunn og barnet, samt foreldrene og barnet. Konflikten har i flere tilfeller ført til at personer under 18 år har opplevd å måtte flytte hjemmefra. I andre tilfeller har barna visst at de måtte flytte ut når de ble 18. Bare et fåtall av disse har blitt fulgt opp av hjelpeapparatet.

Trossamfunnet bør rapportere om utmeldte mindreårige til barnevernstjenesten. For registrerte trossamfunn som mottar tilskudd kan dette gjøres gjennom årsrapporten til statsforvalteren. Flere trossamfunn mottar ikke tilskudd, så det bør eksistere en løsning for denne gruppen også.

2.5 Opprettelse av et eksternt kontrollutvalg overfor trossamfunn utenfor religiøse nettverk

Et statlig eller fylkeskommunalt kontrollutvalg opprettes på samme modell som sykehus og statlige institusjoner. Utvalget består av fagpersoner (kommunepsykolog/helsesykepleier mfl), en politiker, en brukerrepresentant og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn. Utvalget henvender seg til trossamfunn som står utenfor eksisterende religiøse nettverk. Utvalget følger opp strategiplaner på arbeid mot negativ sosial kontroll, barns rettigheter, vold i nære relasjoner og overgrep. Gjennom

⁴ Hjelpeskilden (2022) «Gud har satt deg i denne situasjonen for at du skal lære noe» Erfaringsrapport om voldsutsatte i strenge religiøse miljøer, og Hjelpeskilden (2023) «Når tro og barndom kolliderer» Erfaringsrapport om unge som blir ekskludert fra religiøse fellesskap.

⁵ Scientific Research and Documentation Centre (WODC) of the Ministry of Justice and Security (2020) Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen

å besøke menigheter og ved å gjennomgå innmeldte og utmeldte siden sist kan utvalget fange opp mindreårige/ unge ekskluderte.

Utvalget underviser om eksterne ressurser som menigheten kan benytte seg av, gjennomgår forskrifter og høringsmuligheter for trossamfunnet. De jobber samtidig for å bedre forholdet mellom trossamfunn og storsamfunn. Ved å jobbe med å skape tillit til storsamfunnet og hjelpeapparatet utenfor menigheten, kan de bidra til at det blir lettere å oppsøke ekstern hjelp for de som er voldsutsatte.

Personer som har vokst opp i kontrollerende miljøer forteller om en forkynnelse overfor barn som har vært skremmende og traumatisk for dem. Forkynnelsen har skjedd blant gjennom egne barnebøker med skremmende innhold om straff fra Gud. De etterlyser bedre kontroll av undervisningsmaterieell rettet mot barn. Dette kan skje gjennom at et kontrollutvalg gjennomgår trossamfunnets bøker og undervisningsopplegg rettet mot barn.

På samme måte kan dette utvalget også følge opp religiøse privatskoler, der mange tidligere medlemmer melder om manglende tilsyn.

Utvalget bidrar også til å gi opplæring i avvergingsplikten. I tillegg samarbeider de med overgrepsutvalg i trossamfunn eller tillitsvalgte i menigheten som voldsutsatte henvender seg til. Videre følger de opp den interne kompetansehevingen av ansatte og frivillige i trossamfunn vedrørende grunnleggende kunnskap om vold mot barn, seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner.

3 Kompetanseheving i hjelpeapparatet

Masteroppgaven «Barns rett til beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn»⁶ bemerker:

«Gjennom arbeidet med å innhente informasjon om situasjonen for barn i trossamfunn i dag, har vi oppdaget at det er lite fokus på psykisk vold mot barn i trossamfunn.»

«Selv om både kompetanseteamet og barneombudet får inn saker om dette, ser det ikke ut til at myndighetene har satt inn særlige tiltak for å verken undersøke eller forebygge dette. Det er viktig at staten tar tak i dette som et faktisk problem og ikke overser denne utsatte gruppen.»

Det konkluderes med at det er behov for et bedre hjelpeapparat, både i møte med barn som blir utsatt for psykisk vold i trossamfunn, men også for unge voksne og voksne som opplever vanskelige bruddprosesser med trossamfunn.

Å satse på hjelpeapparatet er også i tråd med Barnekonvensjonens artikkel 19. andre ledd, hvor det anbefales at staten iverksetter beskyttelsestiltak i form av sosiale

⁶ Holvik Høydal, M og Skjømming J. A (2020). "Barns rett til beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn" Masteroppgave Det juridisk fakultet, Universitetet i Oslo.

programmer som gir nødvendig støtte, oppfølging og behandling av barn utsatt for vold.

Dette er også konklusjonen til masteroppgaven «Et spindelvev av kontroll»⁷

«Det er behov for mer kunnskap om barns situasjon i lukkede trossamfunn. Samt behov for økt kompetanse hos de som arbeider med barn for at de kan gjenkjenne, reagere og handle slik at barn får den hjelpen de trenger.»

3.1 Arbeidsgruppe med strategiplan for kompetanseheving

Regjeringens handlingsplan «Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold» (2021-2024), har et eget tiltak for kompetanseheving i hjelpeapparatet. Hjelpekilden ønsker å bemerke at tiltaket er for svakt prioritert til at denne kompetansehevingen skal kunne ha forventet effekt. Kompetanseheving kan ikke være et frivillig tilbud for tjenestene, men obligatorisk og i tillegg være en del av utdannelsen til sosionomer, barnevernspedagoger og psykologer. Det bør lages en arbeidsgruppe for å lage en strategiplan for kompetanseheving for den neste femårsperioden, og hvordan tematikken kan integreres i et studieløp. Arbeidsgruppen bør inkludere Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold samt IMDis fagteam.

4 Hjelpetilbud til voldsutsatte

Hjelpekildens egne erfaringsrapporter forteller at flere voldsutsatte i denne gruppen ikke har opplevd å få god nok hjelp. Flere har derfor opplevd helsemessige utfordringer i tillegg til å havne på siden av samfunnet. Et bedre ettervern kunne ha forebygget denne utviklingen.

4.1 Botilbudet – Kompetanseteamet

Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, tildeler plasser i det nasjonale bo- og støttetilbudet for personer over 18 år, og som er utsatt for tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll, og som har behov for et trygt sted å bo og støtte til å etablere seg på nytt. Kriteriene for å få tilbudt plass i botilbudet, er sammenfallende med situasjonen for mange personer som bryter med negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i trossamfunn. I dag er dette tilbudet ikke tilgjengelig for personer som opplever vold i trossamfunn. Hjelpekilden har en håndfull henvendelser årlig, der vi ser det er et klart behov for et slikt tilbud. Gjennom å ekskludere denne gruppen fra botilbudet, bidrar vi til at gruppen faller utenfor et viktig hjelpetilbud som kan forebygge utvikling av psykisk uhelse og utenforskap. Botilbudet bør derfor styrkes og inkludere gruppen som bryter med vold og negativ sosial kontroll i trossamfunn.

⁷ Nyblin-Austgulen. B (2022) "Et spindelvev av kontroll" Master i tverrfaglig arbeid med barn, unge og familier. Høgskolen Innlandet.

4.2 Ettervern av unge som har brutt med negativ sosial kontroll

Mindreårige som i forbindelse med brudd på negativ sosial kontroll har brutt med et religiøst miljø og dermed står i fare for å komme i konflikt med foreldrene, bør registreres i barnevernstjenestens system på en slik måte at de kan få rett til oppfølging selv om de ikke må flytte hjemmefra før de er 18 år.

Ettervern bør fokusere på bedre helse. Barnevernstjenesten, skolen og spesialisthelsetjenesten bør samarbeide tettere for å forebygge psykiske etterreaksjoner. Psykisk helsehjelp bør tilbys så tidlig som mulig.

Spesialisthelsetjenesten bør ha kunnskap om vanlige utfordringer barn og unge kan få av å vokse opp i strenge religiøse miljøer. På den måten kan de tilby best tilpasset behandling for hvert enkelt barn og ungdom. Fokus må i tillegg være på eksistensielle kriser og integrering i storsamfunnet. Mange år under mye stress og press kan sette seg i kroppen; de kan derfor trenge psykomotorisk behandling.

Ettervern bør også fokusere på integrering i storsamfunnet. Barnevernstjenesten må opprette en solid ansvarsgruppe som hjelper til med å gjøre prosessen smidigere når ungdommen en dag skal ut av barnevernets omsorg. Ungdommene trenger målrettet informasjon om for eksempel storsamfunnet, utdanning, økonomi og seksualitet. De trenger trygge voksne rundt seg også etter at de er 18 år.

4.3 Informasjonstiltak overfor voldsutsatte

Å identifisere vold i eget eller andres liv krever at den voldsutsatte kjenner til alle former for vold og har kunnskap om egne rettigheter i samfunnet. Mennesker som lever i trossamfunn som distanserer seg fra storsamfunnet, har likevel enkelte kontaktpunkter med storsamfunnet. Skolen er en viktig arena der barn kan lære om ulike former for vold.

Både for voksne og barn er det offentlige helsetilbudet en viktig måte å nå denne gruppen på. Det er derfor viktig at det finnes tilgjengelig og blir tilbudt informasjonsmateriell om vold i nære relasjoner hos fastleger, tannleger og helsestasjoner for foreldre og barn

Hjelpeskilden Norge
Hilde Langvann, daglig leder